

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ТЕМА

- 3 Руденко Л.Г., Маруняк Є.О. Наукові здобутки співробітників Інституту географії НАН України у 2018 році

ПРИРОДНИЧО - ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

- 8 Шуйський Ю.Д., Вихованець Г.В., Панкратенкова Д.О. Основні риси антропогенного впливу в береговій зоні Чорного та Азовського морів у межах України
- 15 Черваньов І.Г., Залюбовська О.В., Овчаренко А.Ю. Обґрунтування вибору індикативних об'єктів для ландшафтної моніторингу природоохоронної території та дослідження їх за даними дистанційного зондування й польового знімання
- 24 Руденко Л. Г., Голубцов О. Г., Чехній В.М., Тимуляк Л. М., Фаріон Ю. М. Зміни у використанні земель лісостепової зони України протягом 1991 – 2018 років: методика, основні тенденції

СУСПІЛЬНО - ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

- 33 Підгрушній Г.П., Бикова М.Д. Виробничі території Києва: сучасний стан і напрямки трансформації

ГЕОЕКОЛОГІЯ

- 43 Надточій Л.М., Савенець М.В., Баштаннік М.П., Дворецька І.В. Особливості динаміки забруднення атмосферного повітря пилом у деяких містах України

КАРТОГРАФІЯ, ГЕОІНФОРМАТИКА

- 51 Мацібора О.В. Веб-орієнтовані геоінформаційні системи та їх використання для обробки палеогеографічних даних

ЗАПРОШУЄМО ДО ДИСКУСІЇ

- 59 Сабіна фон Льовіс. Соціально-просторова диференціація минулого України та її прояв у Західній Україні

ЮВІЛЕЇ

- 69 До ювілею М.І. Фащевського
- 70 Вийшли в світ

1 **Льовіс, С.** Соціально-просторова диференціація минулого України та її прояв у Західній Україні / С. Льовіс // Український географічний журнал. – 2019. – № 1. – С. 59-68.

У рамках виконання проекту «Фантомні кордони у Центральній та Східній Європі» досліджується актуальне й дискусійне питання поділу України на різні регіони, яке висвітлюють, зокрема, у засобах масової інформації, наукових працях, політиці. Межі таких регіонів часто збігаються з колишніми імперськими кордонами та кордонами національних держав. На прикладі ідентичних розмежувань і відмежувань у локальних спільнотах Західної України, зокрема двох сіл, що розташовані обабіч р. Збруч і межують між собою, проаналізовано питання, чи відіграють ці, нині вже неіснуючі, кордони певну роль у повсякденному житті мешканців, як це проявляється у їхній оцінці історичних подій та поведінці, зокрема електоральній. Показано, що на основі символів і пам'ятників у двох селах Західної України у сільських громадах формуються амбівалентні ідентифікаційні простори і багаторівневий підхід до історії. Наголошується на необхідності багатопланового вивчення локальних підвалин культурно-історичної ідентичності.

2 **Мацібора, О.В.** Веб-орієнтовані геоінформаційні системи та їх використання для обробки палеогеографічних даних / О. В. Мацібора // Український географічний журнал. – 2019. – № 1. – С. 51-58.

Палеогеографічна інформація первинного емпіричного рівня має просторово-часовий характер, представлена великими масивами даних, з різним ступенем наповненості й форматом представлення. З метою комплексного вивчення, проведення реконструкції природних умов минулого, виконання просторово-часових кореляцій, поєднання даних різних колективів учених необхідно впровадити ефективний інструмент зберігання палеогеографічних даних в структурованому вигляді і машинозчитуваному форматі. Для вирішення цього завдання пропонується використання веб-ГІС застосунку (<https://webgis.com.ua/paleo.html>), створеного за допомогою відкритих технологій та засобів веб-розробки (JavaScript, HTML5, CSS3). В ході його розроблення було залучено нативні можливості JavaScript, розширені за рахунок фронт-енд фреймворку Materialize, бібліотек Lodash, jQuery та Leaflet. У цьому веб-ГІС застосунку використовуються винятково відкриті дані, наявні в публічному доступі (опубліковані в наукових періодичних та монографічних виданнях). Модель бази даних веб-застосунку складається з абстрактних сутностей: “розріз” та “горизонт”, які можуть мати необмежений набір динамічно змінюваних атрибутивних значень. Кожен розріз характеризується унікальним цифровим ідентифікатором, приналежністю до об'єктів фізико-географічного районування, адміністративно-територіального устрою, загальним описом та палеогеографічним висновком. Опис горизонту включає характеристику морфології, мікроморфології, геохімічного складу, наявності археологічних артефактів тощо. Веб-застосунок має сучасний адаптивний дизайн, придатний для використання з мобільних пристроїв та платформ без втрати функціональності. Пропонований підхід забезпечує можливість аналізувати значні обсяги палеогеографічної інформації, коректно зіставляючи розрізнені дані, здійснювати комплексний аналіз природних умов минулого, застосовуючи в комплексі знання, отримані різними палеогеографічними методами. Вперше розроблено модель уніфікованої бази даних, яка може слугувати основою палеогеографічних досліджень будь-якого іншого спрямування. Використання відкритих технологій розширює сферу застосування програмного рішення і забезпечує можливість імплементації до інших інформаційних систем.

3 **Особливості динаміки забруднення атмосферного повітря пилом у деяких містах України** / Л. М. Надточій, М. В. Савенець, М. П. Баштаннік, І. В. Дворецька // Український географічний журнал. – 2019. – № 1. – С. 43-50.

Метою дослідження є оцінювання внутрішньорічної та міжрічної мінливості вмісту пилу в атмосфері міст, визначення особливостей мінливості за умов впливу антропогенних та природних чинників формування концентрації для різних часових масштабів. Використовуючи статистичні методи дослідження обчислено сезонні та міжрічні варіації вмісту пилу в атмосфері, побудовано тренди та визначено особливості метеорологічних умов, що визначають міжрічну мінливість пилу. Виявлено відсутність чіткої внутрішньорічної мінливості пилу з появою чітких коливань в окремі періоди, наявність позитивних та негативних трендів вмісту пилу та істотне посилення ролі природної складової на часових масштабах у декілька років. Встановлено основну роль метеорологічних умов у міжрічних варіаціях пилу, пов'язаних зі змінами умов вологого осадження та розсіювання домішок.

4 **Підгрушний, Г.П.** Виробничі території Києва: сучасний стан і напрямки трансформації / Г. П. Підгрушний, М. Д. Бикова // Український географічний журнал. – 2019. – № 1. – С. 31-42.

Мета статті – охарактеризувати сучасні проблеми розвитку виробничих територій Києва та визначити напрями їх трансформації. Здійснено групування процесів трансформації виробничих територій міст. Установлено, що за своєю спрямованістю ці процеси мають деструктивний, адаптивний та прогресовизначальний (постіндустріальний) характер. Внаслідок деструктивних трансформацій виробничих територій формуються великі ділянки, зайняті невикористовуваними та покинутими виробничими будівлями, технологічними спорудами та іншими об'єктами. Адаптивні трансформації виробничих територій пов'язані з повною або частковою зміною їх функцій згідно з кон'юнктурою ринку. Виявлено, що у Києві ця кон'юнктура визначається попитом на житло, офісні приміщення, торговельно-розважальні заклади тощо. Установлено, що трансформаційні процеси набувають прогресовизначального характеру за умови, що внаслідок їх реалізації на виробничих територіях міста формуються господарські об'єкти та їх комплекси, що є притаманними для нового, вищого технологічного устрою. У випадку Києва йдеться про установи та підприємства, що функціонують на засадах 5-го та 6-го технологічних устроїв. Розроблено та апробовано на прикладі Києва методичку визначення рівня та особливостей постіндустріальної трансформованості виробничих територій. На цій основі здійснено їх типізацію. Проведено детальний аналіз розвитку на виробничих територіях високотехнологічних виробництв, ІТ та інжинірингового бізнесу, галузей невиробничої сфери, що забезпечують ефективність та конкурентоспроможність функціонування економіки (кредитно-банківська сфера, аудит, консалтингова та рекламна діяльність тощо). Установлено, що постіндустріальна трансформація виробничих територій Києва все ще не досягла належних масштабів. Визначено напрями активізації постіндустріальної трансформації виробничих територій міста.

5 **Зміни у використанні земель лісостепової зони України протягом 1991 - 2018 років: методика, основні тенденції** / Л. Г. Руденко, О. Г. Голубцов, В. М. Чехній та ін. // Український географічний журнал. – 2019. – № 1. – С. 24-32.

Мета цієї публікації – представити результати геоінформаційного аналізу відкритих геоданих щодо визначення трендів та особливостей змін у використанні земель лісостепової зони України протягом 1992 – 2018 років. Вихідні дані – мультиспектральні космічні знімки Landsat та серія геоданих про земний покрив від 1992 по 2015 рік проекту Climate Change Initiative – Land Cover (CCI-LS). Визначено три основні тренди змін у використанні земель: зменшення частки сільськогосподарських угідь на 4 %; зростання частки лісів та лісовкритої площі; зростання частки земель під забудовою. На 2015 рік з виведених із сільськогосподарського використання земель переважна частина (61 %) була забудована. Зростання площі лісів відбулося внаслідок заліснення колишніх агроугідь. 36 % земель, які раніше розорювали, у 2015 р. ідентифіковані як лісові насадження. Зміна ріллі на ліс відбулася переважно на непридатних землях – із бідними піщаними ґрунтами, на крутих схилах, заплавах. Нова забудова концентрується довкола великих міст (переважно обласні центри, інші значні міста) та у зоні досяжності автошляхів міжнародного і державного значення. Період найбільших змін у використанні земель припадає на 1994 – 2004 роки. Такі тенденції властиві для адміністративних областей України, що лежать у межах лісостепової зони, зокрема Вінницької і Черкаської, які повністю розташовані у межах цієї зони, та Сумської і Полтавської, більша частина площі яких характеризується лісостеповими ландшафтами. Детальніші дослідження структури земного покриву та змін, що відбулися у використанні земель, здійснено на ключових ділянках у Вінницькій та Сумських областях включно із Вінницею і Сумами. Аналіз змін ґрунтується на власних результатах дешифрування космічних знімків Landsat 4 і 5 (1992), Landsat 8 (2018). Тенденції й особливості змін у використанні земель відповідають загальній ситуації у лісостеповій зоні України. Результати дослідження передано до Вінницької, Черкаської, Сумської і Полтавської обласних державних адміністрацій.

6 **Черваньов, І.Г.** Обґрунтування вибору індикативних об'єктів для ландшафтного моніторингу природоохоронної території та дослідження їх за даними дистанційного зондування й польового знімання / І. Г. Черваньов, О. В. Залюбовська, А. Ю. Овчаренко // Український географічний журнал. – 2019. – № 1. – С. 15-23.

На основі аналізу даних дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) та польового ландшафтного знімання тестових ділянок обґрунтовано вибір індикаторів – водно-болотних угідь - для проведення ландшафтного моніторингу території національного природного парку «Слобожанський». Експериментально визначено можливість автоматизованого розпізнавання контурів ландшафтних виділів за допомогою даних космічних знімків високої роздільної здатності Sentinel-2 в поєднанні з сучасними ГІС-технологіями. На основі застосування різних методів обробки даних космічних знімків удосконалено традиційну методику ландшафтних досліджень як на камеральному, так і на польовому етапах і сформовано базу геоданих для проведення моніторингу. Визначено, що показником для візуального простеження змін індикативних об'єктів є рослинний покрив. Використання оверлейного аналізу сприяло автоматичному поєднанню даних усіх компонентів для формування ландшафтних виділів. Результати, отримані з використанням даних ДЗЗ і ГІС-технологій, є основою інтерпретації ландшафтних угруповань на різночасові моменти дослідження для виявлення ландшафтних змін.

Шуйський, Ю.Д. Основні риси антропогенного впливу в береговій зоні Чорного та Азовського морів у межах України / Ю. Д. Шуйський, Г. В. Вихованець, Д. О. Панкратенкова // Український географічний журнал. – 2019. – № 1. – С. 8-15.

Мета публікації – виклад результатів дослідження сучасного стану берегової зони Чорного та Азовського морів у межах України в умовах неконтрольованого антропогенного впливу та отримання первинних географічних даних для подальшого забезпечення оптимального природокористування. Представлено результати досліджень упродовж 2015-2018 рр. чотирьох типових берегових областей: Дунайської, Північно-західної та Дніпровсько-Каркінітської на Чорному морі, а також Північно-Азовської на Азовському морі. Охарактеризовано вплив різних споруд (берегозахисних, рекреаційних, портових, навігаційних та інших) на берегову зону цих морів. Серед основних наслідків антропогенної діяльності в межах морського узбережжя найбільше вираженими є абразійно-зсувні та абразійно-звальні процеси різних типів, зміни рельєфу акумулятивних форм, розмиви пляжів, зменшення запасів пляжеутворювальних наносів, знищення берегової флори та фауни. Визначено, що нині використання природних ресурсів у береговій зоні морів у межах України є нераціональним, тому що немає кваліфікованого природного обґрунтування, а будівництво та експлуатація споруд ведуться з порушеннями природоохоронного законодавства. Для збереження та відновлення природних ресурсів морського узбережжя необхідно проводити наукові дослідження з урахуванням фізико-географічних умов та антропогенного впливу.